
HAGYOMÁNY

GÁL LÁSZLÓ MISZTÉRIUMJÁTÉKA

Gál László költői pályájának első tíz esztendeje meglepetéseket tartogató ismeretlenség még, hiszen nyilvánvalóan az ifjú költői hév nemcsak azt a tizenkét verset hívta elő, amelyet a *Húsz év* című, 1923-as kis kötetében olvashatunk. Írt azelőtt is verset, s utána is. Ezért érkeztetett érett költőként haza a harmincas évek elején — Rómán át, lírai palettáján szinte teljes költői színskálájával. Ennek a még mindig homályban derengő tíz esztendőnek a kezdeteiről ad hírt Brambarbas című „balladája”, amelyet most teszünk közzé a Budapesten megjelent *Magyar Írás* című folyóiratban (I. évfolyam, 3. szám) olvasható szöveg alapján.

A tizenkilenc esztendő Gál László írta ezt a „balladát”, amely jellegénél fogva misztériumjáték, s azoknak a szövegeknek a sorába tartozik, amelyeknek az élen a világirodalomban egy Meaterlincnek, a magyar irodalomban Balázs Bélának a meséi és misztériumai állanak. Az ifjú költő esetében Balázs Béla szövegeinek hatásával kell számolnunk az oly kétségtelen Ady-ihletéssel párhuzamosan, ám nem hagyható figyelmen kívül az az irodalmiság sem, amelyet a *Magyar Írás* képviselt, benne pedig Raith Tivadar, aki a tízes évek „nyugatos” irodalmi örökségéből táplálkozva a „hit-teljesség” szálaiba kapaszkodott, hogy az „örök embert láttathassa” már az expresszionizmusra jellemző hévvel, kacérkodva misztikus lelki élményekkel is. Ha a

Nyugat és a *Ma* pólusairól nézzük, kétségtelenül eklektikus a *Magyar Írás* művészetfelfogása. S valóban: jól szemlélhető mind a *Magyar Írás*on, mind szerkesztője, Raith Tivadar művein a *Nyugat* és a *Ma* hatása, s ahogy ilyen esetben történni szokott, egy művészeti „harmadik út” lehetősége bontakozik ki, a rajta haladók Janus-arcúan egyszerre tekintenek kétfelé is, mint akik a *Nyugatot* már nem akarják, a *Mát* pedig nem tudják vállalni. Úgy is mondhatjuk azonban, hogy a magyarországi ellenforradalom közegében lehetséges ideológiai avantgardizmust képviselte a *Magyar Írás*, erőtlenségeivel egyetemben, de erős nosztalgiákkal a nagybetűs Hit, Ember és Élet után. Látták a forradalmat, majd veresége miatti légszomjban szenvednek, politikai mozgalmával, tehát a munkásosztály harcaival azonban közvetlenül nem érintkeztek. Helyzeti energiájuk, mozdulatlanságukban is feszülésük a jellemző, nem különben a szimbolista-szeccsziós közelmúltra visszapillantó és visszautaló „egész”-vagyuk, teljesség-álmuk, amely érdeklődésük irányát és jellegét éppen úgy befolyásolta, mint nem egy esetben műfajválasztásukat is. Tükrözi a fentebb jelzettek a *Magyar Írás* 1921 júniusában megjelent száma, amelyben Gál László misztériumjátéka is helyet kapott. Földi Mihály Dosztojevskijről írt tanulmányt. A szerző az orosz regényíró művéből az „egymás vérét szívó tömegekkel” együtt az „egységet kereső lélek harsonázását véli

hallani”, mondván, hogy Dosztojevskij „egyetlen írója korunknak, aki a legmesszebbre tudott eljutni az egység keresésében és megteremtésében, az egységében, amely felolvasztja a válaszfalakat, a határokat, felerzseli lehetével a sorompókat, és egymás szívére vonja a föld minden emberét”. Baktay Ervin a hindu bölcsletről értekeztek, az Egység kérdését taglalva elsősorban. Ugyanő Bhartrihinának, a 7. században élt szanszkrit írónak a költeményeiből készült fordítását közli. „Oh, király, vágyaknak messze túljártára el nem ért még senki...” — olvashatjuk ebben a szövegben, ugyancsak jellemző mondatként. Rónay Mihály viszont énekek éneke címen publikált itt prózaversszerű szöveget, ismét csak arra a mitológikus-misztikus életkörre mutató módon, amely az életérzékelés szimbolista-szecessziós kifejezését igényelte.

Gál László Bramarbas című „balladája” jól illeszkedik tehát a *Magyar Írás* képviselte ízléskörbe. Misztériumjátéka azonban részben már megkésett alkotás. Fénykora — Balázs Béla szövegeiben — a tízes években volt, s ezt mutatja Miroslav Krleža legendáinak története is. Csak az utolsó, az Ádám és Éva című íródott a húszas évek legelején. Időszzerű volt azonban a 19 éves költő szempontjából, akiben vágyak és gondolatok mozdultak, sejtelmek üzentek, de még egészen konkrét alakot nem öltöttek. Csak az „egész” kérdéséhez férközhetett, vágyképének és mondanivalójának valóságos részletei még nem voltak. Inkább érzett még, mint „tudott”. s nyilvánvalóan éppen ezért látszott alkalmasnak a szimbolista-szecessziós balladaforma, s kellett a középkori Burgundia színtere, mint ahogy a tízes években szükség volt Kelet koloritjára, a meseék világára, a legendák misztikumára és archetipusokat mutató voltára. Amikor még nem tudott a mondanivaló

teljes mértékben önjerejéből alakot öltetni, azt a költői korszoktat hozza Bramarbas, különösképpen, hogy az 1923-as *Húsz év versei* alapjában véve ennek a „balladának” a problematikáját fogalmazzák meg az önkifejezés közvetlenebb módján, ha az álom és való akkor megszólaló motívumaira gondolunk. S arra, hogy a fiatal költő szemében még önmaga a legfontosabb. Ezért is írja „balladáját” Bramarbasról, s nem Nirettáról.

Mert Bramarbas a csalódott ember, és Gál László „balladája” ennek a csalódásnak a reflexeit mondja el. A kis misztériumdráma ignice, aki úgy pengeti lantját, mint Szondi apródja Arany János balladájában, informál a múlt-ról, Bramarbas szédületéről, amellyel beleveszett Fatíme táncába, a keleti szépségbe a keresztes háborúk csataterén, s hozta boldogan a törékeny szépséget zordon világába, ahol tél volt, s ahol Fatíme nem tudott szeretni, tavaszra megszökött a burgundiai várúr szerelmi börtönéből, vad világából, a „Rettenetes” karjából, aki maga volt a rúttság. Egy szörnyszülött ölelte Fatímét, s ő, ahogy babonás zarándokok mesélik, fekete lovon, kibontott fekete haja lobogásával vágatott mezítenül — el, vissza Keletre, hol nap süt, s fűszeres édességű az élet. Bramarbas azóta sebzett lélekkel vadul vissza tivornyáiba, s esküszik a szépség ellen, és mert nem mer senkiben sem bízni, dajkájára hallgat, és szolgáltatja ki a szenvedélyeseknek a beteges vágyában lábainál rimánkodó Nirettát, az aranyműves lányát. Pedig Niretta álom-lány, „bíborgözös szédületet” ígérő, „életet hirdető”, mint volt Fatíme is. Mégis vesznie kell, mert. Bramarbas Fatíméről álmodni, s nem kell neki Niretta szenvedélye.

A Bramarbas-szituációban természetesen több van, mint amennyit a fiatal költő ki tudott aknázni, s el tudott mondani. Szemmel láthatóan a Fatíme

utáni nosztalgia és a csalódásában ismét magába zárkózott, riasztó külsejű és jellemű férfi vad körülhatároltsága foglalkoztatta. De elindult a rútság és a szépség találkozása helyzetének kibontása útján is, s kacérkodott Niretta alakjának középpontba állítása lehetőségével. Ez a szépség pusztulásának előgíaja lehetett volna, s ha a balladás felhangok csábításának engedelmeskedik, a rútság rejtelve megbabonázta asszony tragédiáját írja, aki életét teszi ennek a rútságnak a megszelídítésére, idegensége feloldására. S még az igris szerepe sem mellélkes: ő a harmadik a Bramarbas—Niretta viszonyban.

Tanácsztalanul kell-e Gál László Bramarbas című „balladája” előtt a Gál-kutatásnak megállnia? Aligha, ha műfaját nézzük. Leginkább talán a misztériumjáték nyelvű szecessziója lep meg, s választékos ékessége, elsősorban Ni-

retta udvarló mondataiban, amelyek néhányszor versebe csapnak át: „Ott szabad leszlet te is, és ívelt karoddal magasba emelve, fölkinálhatsz a mennynek, fény és illat pergő özönében, mint pihegő áldozatot. Ott kinyílok, és pompázom, hogy ízlelj és élvezz, hogy úgy temesd váró ölembe megszépült arcodat, mintha ritka virágok remegő szirmaiba fúrnád...” Példaképei csábították volna e nyelvi eszmény közelébe? Most még nehéz állást foglalni. Bizonyossá csak akkor válnak megfigyeléseink, ha teljességében megismertük költőnk e korszakának természetét. Egyelőre csak a *Húsz év* tizenkét verse és a Bramarbas a fógódzónk.

BORI Imre

Megjegyzés: Ezen a helyen kell köszönetet mondanunk Ilia Mihálynak, aki Gál László szövegére felhívta a figyelmünket.

BRAMARBAS

Ballada

GÁL LÁSZLÓ

Személyek

Bramarbas, várúr és lovag
Niretta, az aranyműves lánya
Az igris
Gudlind, Bramarbas dajkája

Színhely: Bramarbas vára, Burgundiában, 1230 körül

(Hatalmas terem, komor és kietlen, mintha sziklából vájták volna ki. Merev német kora gótika. Háttérben ásitó ablaknyílások. Baloldali fal közepén megtörik, az így keletkezett alkóv zárófala láthatatlan. Súlyos, masszív, a félhomállyal egybeolvadó bútorok. Feszület, fegyverek. Jobb